

Универзитет у Београду
Православни богословски факултет
ИНСТИТУТ ЗА ТЕОЛОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Српска теологија данас (СТД)

уредник
Радомир Поповић

књига 4

Српска теологија данас 2012

Зборник радова четвртог годишњег симпозиона
одржаног на Православном богословском факултету 25–26. маја 2012.

приредио
Радомир Поповић

ПБФ

Београд 2013

Ружица Левушкина

Институт за српски језик САНУ, Београд

Једна православна интернет-библиотека

Сажетак: У раду* се укратко представља православна интернет-библиотека која се налази на сајту svetosavlje.org. Наслови се класификују или коментаришу с обзиром на тематичку, кључне речи и, делимично, структурно и жанровски. Текстови библиотеке сајта, које смо назвали православно-религијским, посматрају се првенствено као материјал за потенцијална (тео)лингвистичка истраживања.

Кључне речи: православно-религијски текст, православна интернет-библиотека, svetosavlje.org, сакрални жанр, савремени српски језик.

о. Интересовање за посету православних интернет-библиотека постоји, разумљиво, првенствено из потребе верујућег човека за читањем духовне литературе. И (тео)лингвистима, такође, овакве библиотеке могу привући пажњу, нарочито када су у потрази за материјалом за истраживање. Управо из овог разлога једна оваква интернет библиотека привукла је и нашу пажњу. Ради се о библиотеци сајта svetosavlje.org. Наиме, иако постоје библиотеке и на другим православним сајтовима (на пример: vidovdan.org; priateljbozji.com; verujem.org; manastir-lepavina.org и многи други), од којих су неке и уређеније и богатије, у овој библиотеци текстови су најдоступнији, будући да су, готово искључиво у електронском формату који омогућава рад са текстом и претраживање, а самим тим олакшава и истраживање.

о.1. Лингвистичка истраживања религијских текстова на српском језичком простору релативно су ретка, премда се интересовање за њих последњих година све више повећава¹. Једино је интересовање за текстове богослужбеног карактера било присутно увек. Но, овакве текстове истражују махом филолози који се баве изучавањем српскословенског, ређе црквенословенског језика. Чак се често религијским текстовима — свакако због употребе црквенословенског језика у богослужењу у Српској Православној Цркви — сматрају управо само богослужбени текстови написани у далекој прошлости, на два поменута језика, евентуално и преводи ових и оваквих текстова на савремени српски језик. Посматрањем интернет-библиотеке на сајту svetosavlje.org хтели смо да покажемо да то није тако и да изложимо какви све православно-религијски текстови постоје на савременом српском језику².

о. 2. Сматрамо да је потребно да се у уводу додатно задржимо и на једном терминолошком објашњењу. Наиме, будући да је религија с једне стране општа, зајед-

* Рад је настао у оквиру пројекта 178009 *Лингвистичка истраживања савремене српске књижевне језика и израда Речника српскохрватског књижевне и народне језика САНУ*, који у целини финансира Министарство за просвету и науку Републике Србије.

¹ За информисање о стању и перспективама српске теоллингвистике (а тиме, у доброј мери, и истраживања српских религијских текстова) упутили бисмо на: Кончаревић 2012б.

² Текстови на црквенословенском језику такође постоје на овом сајту, али се не налазе у библиотеци сајта, већ у делу који се зове *Црквенословенски језик*. Постоји и део *Молићве*, у коме су сви текстови, међу којима има и богослужбених — преведени на савремени српски језик.

ничка, а с друге — разнообразна појава у свету (тј. религија има много), *религијски њекст* може бити текст који се по садржини односи на било коју религију. Применивши сада ово на српски језик и српску лингвистику, а за потребе нашег истраживања, можемо рећи да то може бити текст било које од религија које постоје међу Србима и на српском језичком простору. Другим речима: текст било које религије написан на српском језику. Пошто је велика већина Срба православне вероисповести и пошто је утицај православља на српску историју, науку, философију, уметност, морал и живот уопште — веома велики, највећи број текстова на српском језику које је могуће назвати религијским — јесу текстови из сфере православне духовности. Овакве текстове називаћемо *православно-религијским*.

Такође, да поставимо и питање: да ли уопште има потребе да се у српској лингвистици користи појам *религијски њекст* као термин и, ако има, на шта би *њачно* он требало да се односи? На овакво питање, сматрамо, биће могуће одговорити само онда када буде довољно лингвистичких истраживања онога што се за сада, ипак, само интуитивно може назвати српским религијским текстом. Наш рад, надамо се, моћи ће да послужи као допринос таквим истраживањима.

У том циљу сматрамо да је корисно да покушамо да представимо, као што смо рекли, православну интернет-библиотеку. Тиме бисмо, надамо се, могли започети тражење одговора (и) на питање: који и какви православни текстови на савременом српском језику могу и треба да постану предмет лингвистичких истраживања, тачније, интердисциплинарних, теолингвистичких.

1.0. Узимајући у обзир употребу интернета као данас најраспрострањенијег и најважнијег средства комуникације, можемо рећи да је први, наравно, далеко не и најважнији критеријум одређивања текста као православно-религијског — његово присуство на православном сајту, а у нашем истраживању, конкретно: у библиотеци оваквог сајта.

1.0.1. Православно-религијским текстом у нашем истраживању сматраћемо пун садржај било које од библиографских јединица, односно наслова који се налазе у библиотеци сајта, без обзира на његов обим. Тако, то може бити и монографија, православни роман, или, на пример, дванаест томова *Житија Свештих*, сабрана дела, а такође и богословски чланак, есеј, или сасвим кратак текст (на пример, неколико кратких изрека, реченица и сл.), фото-прича, песма, канон, стагут, објашњење и друго.

1.1. Библиотека сајта svetosavlje.org је богата и тематски колико-толико подељена. У њој се налази око 650 наслова³ који су груписани у следеће целине: 1. Апологетика; 2. Апокалипса и есхатолошка питања човека⁴; 3. Беседе; 4. Богословље светоотачког подвига и искуства; 5. Дијаспора; 6. Православна црква и римокатолицизам; 7. Екуменизам; 8. Богослужбени⁵; 9. Велики пост; 10. Духовно уздизање; 11. Књиге и изабрани чланци; 12. Житија Светих; 13. Историја Цркве; 14. Основи Православља; 15. Речници; 16. Православна књижевност; 17. Покајање и исповест; 18. Православна психологија; 19. Православни брак и породица; 20. Пут душе после смрти; 21. Савремени изазови и искушења; 22. Дела савремених теолога; 23. Свето Писмо и тумачења; 24. Славе и религиозни обичаји сестринских цркава⁶; 25. Правила и закони.

³ Овај број је променљив, јер се, чешће или ређе, постављају нови текстови на сајт.

⁴ Назив ове групе текстова није најбоље формулисан. Требало би изоставити последњу реч (*Апокалипса* и *есхатолошка њитијања*).

⁵ И назив ове групе текстова, у циљу бољег разумевања, било би корисно изменити, додавањем једне речи: *Богослужбени њекстиви*.

⁶ У овом називу није јасно ко су „сестринске цркве“. Увидом у садржај ове групе текстова можемо рећи да је наведена синтагма, по нашем мишљењу, непотребна и нетачна.

Сви ови називи веома су уопштени, нарочито неки од њих (*Књије и изабрани чланци*, *Духовно усавршавање*, *Савремени изазови и искушења*, *Дела савремених теолога*). Због тога они и не откривају тематски садржај текстова који се садрже у њима.

1.2. У неким групама текстова садржи се свега неколико наслова. На пример, у групама *Покајање и исјовесј* и *Православна психологија* — има само по пет њих. У неким другима, напротив, има врло велики број наслова. Највише их је управо у групама са уопштеним називима: у делу *Савремени изазови и искушења* има 88 наслова, у делу *Духовно уздизање* — 75, а у делу *Књије и изабрани чланци* — 74 наслова. Најмањи број наслова је у делу *Славе и религиозни обичаји сесјиринских цркава* (два: *Крсна Слава* — *Крсно име* и *Срјске славе и верски обичаји*). Такође, и део библиотеке *Речници* садржи свега три наслова: *Срјско-енјлески и енјлеско-срјски теолошки речник*⁷, *Енциклопедија православној духовној живоји* и *Речник православне теологије*⁸.

Поједини наслови сусрећу се не само у једном, него и у више тематских делова библиотеке, будући да по садржају могу припадати сваком од њих. Но, неки други, иако тематски припадају не само једној групи — смештени су само у једну. На пример, *Свешјеноисјоведник Досјијеј Зајредачки* налази се само у делу *Бојословје свешјоојачкој јодвија и искушјава*, иако припада, свакако, и делу *Жијија Свешјих*. Поменуто *Енциклопедија православној духовној живоји* Св. Игнатија Брјанчанинова налази се, осим у групи *Речници*, још и у одељку *Духовно уздизање*, док је, на пример, *Речник сјасења* Св. Макарија Оптинског — само у овом потоњем одељку, док га нема у групи *Речници*⁹. Оваквих примера има много и није потребно набрајати их, пошто расподела текстова на сајту, очигледно, није рађена према строгим критеријумима.

1.3. Нешто строжи (или бар другачији) критеријум ми смо покушали да нађемо за потребе овог нашег истраживања, те смо, узевши у обзир преовладавајуће теме (које се читавају у насловима), груписали све православно-религијске текстове овог сајта на следећи начин:

- 1) Текстови који се тичу учења о православној вери: догматски, апологетички и катихизиси. Овакви текстови налазе се у библиотеци сајта у деловима: *Ајолојетшика* и *Основи православа*. Такође, поједини овакви текстови јесу и у групама *Књије и изабрани чланци* и *Дела савремених теолога*.
- 2) Текстови у којима се осветљавају нарочито актуелне и интересантне појаве и проблеми живота Цркве. Овакве текстове налазимо у групама: *Дијасјора*, *Ајокалийса* и *есхјолошка јијијања човека*, *Православна Црква* и *римокајолицизам*, *Екуменизам*. Такође, и највећи део текстова у групама *Књије и изабрани чланци*, *Савремени изазови и искушења* и *Дела савремених теолога* — можемо сврстати овде.
- 3) Текстови који се тичу човековог приватног и друштвеног духовног живота, са свим питањима и проблемима које он носи. Они се налазе у групама *Покајање и исјовесј*, *Православна психологија*, *Православни брак* и *јородица*, *Пућ душе јосле смрји*, *Духовно усавршавање*, а такође, делимично, и у групама *Књије и изабрани чланци*, *Савремени изазови и искушења* и *Дела савремених теолога*.
- 4) Текстови који представљају црквено наслеђе. Овакве текстове имамо у библиотеци сајта у групама: *Беседе*, *Бојословје свешјоојачкој јодвија и искушјава*, *Бојослужбени*, *Велики јосј*, *Речници*, *Славе* и *религиозни обичаји сесјиринских цркава*, *Правила* и за-

⁷ Овај речник Александре Добрић доживео је већ друго штампано издање.

⁸ У питању је превод на српски језик речника румунског теолога Јована Брије, који је такође доживео више штампаних издања.

⁹ Посебно је питање, у које овде не бисмо улазили, шта се уопште може сматрати речником. Поменуто дела Св. Макарија Оптинског и Св. Игнатија Брјанчанинова јесу публикације у којима су теме (у виду једне, ређе више речи) уздучене и обрађене енциклопедијски.

кони. Поједини текстови који представљају црквено наслеђе налазе се и у групама *Књиге и изабрани чланци* и *Дела савремених њеолога*. Такође, тумачења Светог Писма припадала би овој групи текстова.

Само Свето Писмо, пак, као првобитни и прецедентни текст¹⁰, налази се изван или, још боље, *изнад* ове класификације. Оно припада свим групама и свим текстовима. Како је већ приметила Ирина Владимировна Бугајева, говорећи о религијским жанровима: „Свето Писмо је основна и централна компонента свих њих (тј. ових жанрова — *йрим. Р. Л.*), пошто је оно повезано са њима тематски, аксиолошки, ситуативно, композиционо (Бугајева 2010, 33).

Тако, други и, можемо рећи и најважнији критеријум одређивања текста као православно-религијског, јесте његова тема, садржај.

1.3.1. Квантитативно, текстова прве групе (који се односе на учење о православној вери) далеко је мање него оних у којима се анализира неки проблем или питање друштвеног или приватног човековог живота, актуелни црквени проблем или црквено наслеђе.

1.4. Постоји још један, формални, површински критеријум (наглашавамо: само почетног) одређивања текста као православно-религијског. Он се огледа у посматрању наслова и поднаслова текстова и проналажењу у њима једне или више кључних речи на основу којих их је могуће одредити као православно-религијске.

Навешћемо неке од ових речи: *Бої, Божији, црква, вера, Госїод, хришћансїво, хришћански, їправославни, доїослужење, лиїурїија, свети, молиїтва, сїрасїї, їрех, ђаво*. Супротно ономе што смо очекивали — сасвим је мали број наслова без неке од ових или сличне кључне речи. Такви су наслови, на пример: *Са уредничкої сїолола, О једино моїућем оїїимизму, Реч на реч, Каква влада їаква и їарада, О їелевизији, О деци, О браку и їородичном живоїу, Писма, Проїив идола*.

Потоње текстове одређујемо као православно-религијске на основу тога што се у њиховом садржају открива православно-религијски поглед на различите појаве и проблеме живота, човека, друштва и света уопште.

1.5. Што се тиче жанровског и функционално-стилског одређивања текстова из нашег материјала, у библиотеци сајта могуће је наћи текстове готово свих жанрова и функционалних стилова. Нема само појединих поетских жанрова и, подразумева се, оних који припадају разговорном функционалном стилу.

Када погледамо, на пример, структуру и жанрове текстова мањег обима, у нашем материјалу постоје: поучне приче или просто поуке или неколико састављених поука, научни чланци, пророштва, размишљања, одговори, писма или делови писма, сећања, сведочења, објашњења (на пример, неког предлога или закона), исповедања, чуда, правила, приче о посети „другом свету“, реакције, обавештења, делови из дневника, предлози, уредбе и друго. Сваки од ових текстова има своју посебну структуру. Ако узмемо у обзир текстове веће дужине — разуме се да је њихова структура још сложенија. Можемо навести, као пример сложене и интере-

¹⁰ Прецедентни текст је текст који представља образац националне културе и формира скалу националних вредности (опширније в. нпр. Драгићевић 2010, 15). Обично се као прецедентни текстови у литератури наводе позната књижевна дела, рекламе, политички и публицистички текстови, популарне песме. Прецедентни текстови који су битни за језик православне духовности имају наднационални карактер (као и само православље) и формирају скалу (или би бар тако требало) не националних, него хришћанских вредности. Основни прецедентни текст за заједницу верујућих православних хришћана било ког времена, јесте *Светио Писмо*. Овај текст актуелан је увек, како за заједницу верујућих, који према његовом садржају, дакле, креирају начин размишљања (и живљења), тако и за православно стваралаштво. Самим тим, он је основа и за истраживање текстова из области православне духовности.

сантне структуре, фототипско издање свеске Св. Николаја Жичког и Охридског, написане његовом руком тридесетих година XX века и публиковане 1997. године под називом *Словесник*.

1.5.1. Но, опис структуре сваког од ових текстова појединачно могла би бити тема посебних истраживања. И уопште, сви православно-религијски текстови, како из библиотеке овог сајта, тако и многи други — интересантни су и могу бити материјал за лингвистичка истраживања.

1.5.2. Када говоримо о жанровима, требало би поменути и већ постојећа истраживања сакралних жанрова. Од малог броја покушаја класификације религијских (сакралних) жанрова (в. Гадомски 2009, Бугаева 2010), сматрамо да је онај који је недавно предложила проф. др Ксенија Кончаревић (2012а) — најближи већ постојећим истраживањима разрађеним на материјалу профаних жанрова. Оваква класификација обогаћује исте и открива путеве за њихово проширивање и продужавање. Ауторка сматра да сви сакрални жанрови могу бити смештени у оквиру традиционално постојећих пет функционалних стилова и њихових подстилова.

Можда се временом може показати да су карактеристике сакралних жанрова такве да се исти могу издвојити и у посебну групу и, као таквима, можда ће бити потребни неки нови методи лингвистичких истраживања. За сада, пак, сматрамо, потребно је користити се већ разрађеним видовима истраживања профаних текстова, комбинујући их, свакако, са знањима из области теологије.

1.6. Православно-религијски и уопште религијски текстови повећавају материјал за лингвистичка истраживања и уносе у њих елементе православно-хришћанског погледа на свет. Пред нама је широко поље интердисциплинарних истраживања, после којих ће тек, као што смо већ рекли, бити могуће одговорити на постављено питање: да ли уопште употребљавати појам *религијски текст* као термин у српској, па и уопште у лингвистици, и, ако је одговор и позитиван, на шта би тачно требало да се односи овај појам?

Овим постављеним питањем и описом једне православне интернет-библиотеке са аспекта тражења материјала за теолингвистичка истраживања, надамо се да отварамо пут и будимо интересовање и другим истраживачима савременог српског језика.

Одна православная интернет-библиотека

Аннотация: В работе дается обзор православной интернет-библиотеки размещенной на сайте svetosavlje.org. Названия текстов рассматриваются тематически, по ключевым словам, и, частично, описывается их структура и принадлежность жанрам. Тексты библиотеки сайта, которые мы назвали православно-религиозными, рассматриваются главным образом как материал потенциальных (тео)лингвистических исследований.

Ключевые слова: православно-религиозный текст, православная интернет-библиотека, svetosavlje.org, сакральный жанр, современный сербский язык.

Литература

- Бугајова 2010 — И. В. Бугаева, *Функционально-стилистическая дифференциация религиозных текстов*. [У зб.] Проблемы изучения религиозных текстов. Нижний Новгород, стр. 32-46.
 Гадомски 2009 — А.К. Гадомский, *О жанрах религиозного языка в русской и иольской теологии*. Стил, 8. Међународно удружење „Стил“, Београд, стр. 107-118.

- Драгићевић 2010 — Р. Драгићевић, *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд, с. 248.
- Кончаревић 2012а — К. Кончаревић, *Уз ишћање о класификацији сакралних жанрова у славистичкој науци*. Славистика, 16, Славистичко друштво Србије, стр. 33–41.
- Кончаревић 2012б — К. Кончаревић, *Уместо поговора: Персијскиве српске теологичке*. [У зб.] Теоллингвистика, Православни богословски факултет, Београд, стр. 482–496.